

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de
VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE
van de
Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen

Redactieadres : W. De Prins, Diksmuidelaan 176, 2600 Berchem. Tel. : 031 - 22.02.35

Jaargang 5

April 1977

Nummer 2

ANTWERPSE CRAMBINAE DETERMINEREN (Pyralidae)

Tot nog toe heb ik in de verzamelingen van de Antwerpse entomologen en in de literatuur 27 soorten Crambinae voor de provincie Antwerpen kunnen opsporen. Hoewel deze groep behoort tot de "Microlepidoptera" zijn de imago's voldoende groot om door elke lepidopteroloog behandeld te kunnen worden. Vele zijn groter dan de soorten uit het genus Idaea en Eupithecia (Geometridae) en enkele evenaren zelfs de middelmatig grote soorten van de Noctuidae. Daarbij komt dat vele Crambinae massaal voorkomen en gemakkelijk overdag opvliegen zodat iedereen ze wel eens tegen het lijf loopt.

Dit artikel is een determineerhulp voor diegenen die zich ernstig met deze groep willen gaan bezighouden. In de Katalogus van de Antwerpse Lepidoptera zal verder ingegaan worden op de verspreiding en het voorkomen van de verschillende soorten. Daar zullen dan ook enkele soorten vermeld worden die tot nog toe niet in de provincie zelf gevangen werden, maar wel in de nabijheid ervan, zodat we ze wel kunnen verwachten.

De Crambinae vormen een onderfamilie van de Pyralidae. Op de achtervleugels bezitten ze een haarkam juist onder de cel. Dit kenmerk komt niet voor bij de Pyralinae, Schoenobiinae, Pyraustinae en Endotrichinae, maar wel bij de Galleriinae, Anerastiinae en Phycitinae. Bij de laatste twee onderfamilies ontbreekt ader 7 (r5) in de voorvleugels. De Crambinae hebben driehoekige maxilare palpen en een slank lichaam, wat hen onderscheidt van de Galleriinae. In het vrije veld herkent men de meeste Crambinae aan hun gedrag.

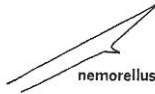
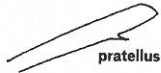
Zij vliegen in een snelle vlucht laag over het gras en zetten zich iets verder neer op een grashalm, waarbij ze de kop omlaag richten en de achtervleugels overlangs opvouwen onder de voorvleugels zodat ze er als een "stokje" uitzien.

In de hierna volgende tabel zijn enkel uiterlijk waarneembare kenmerken opgenomen. De meeste ervan zijn zelfs met het blote oog te zien. Toch zal een vergroting van 10 x de determinatie vergemakkelijken. In enkele gevallen, vooral dan bij afgevlogen exemplaren, is een zekere determinatie met de uiterlijke kenmerken alleen niet mogelijk. De genitalia bieden dan uitkomst.

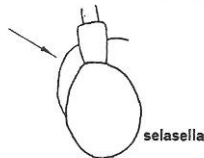
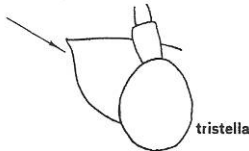
Afkortingen : vvl = voorvleugel
avl = achtervleugel

1. -vvl zonder tekening, effen bruin, hoogstens met zwarte middenstip en enkele onduidelijke stippen ter aanduiding van de dwarslijn _____	2
-vvl met tekening (soms zeer weinig) _____	3
2. -avl grijsbruin, palpen zo lang als kop en thorax samen _____	
<u>Chilo phragmitellus</u>	
-avl wit, palpen veel korter dan kop en thorax samen _____	
<u>Calamotropha paludella</u>	
3. -vvl eenkleurig zilverwit _____ <u>Crambus perlellus</u>
(f. <u>warringtonellus</u> is eveneens zilverwit, maar heeft donkere strepen langs de aders, zie fig. 14).	
4 -vvl niet zo gekleurd _____	4
4. -vvl met witte lengtestreep _____	5
-vvl zonder witte lengtestreep _____	20
5. -vvl zoom ingesneden onder de apex, soms zeer weinig, maar dan steeds zwarte punten aan de zoom _____	6
-vvl zoom niet ingesneden _____	13
6. -vvl witte lijn raakt voorrand, minstens aan wortel _____	7
-vvl witte lijn raakt voorrand niet _____	9
7. -vvl zoom sterk ingesneden _____ <u>Crambus pascuellus</u>
-vvl zoom nauwelijks ingesneden _____	8
8. -witte lijn raakt voorrand enkel aan de wortel _____	
<u>Crambus silvellus</u>	
-witte lijn raakt voorrand tot ongeveer de helft van de vleugel _____	
<u>Crambus uliginosellus</u>	
9. -vvl zoom sterk ingesneden, geen zwarte punten onder de insnijding _____ <u>Platytes alpinella</u>
-vvl zoom zwakker ingesneden, zwarte punten onder de insnijding _____	10

10. -zwart lijntje in apex _____ *Crambus hamellus*
 -geen zwart lijntje in apex _____ 11
11. -onderrand van de witte lengtelijn zonder tand _____
 Crambus ericellus
 -onderrand van de witte lijn met een tand _____ 12
12. -bovenkant witte lijn geknikt _____ *Crambus pratellus*
 -bovenkant witte lijn recht _____ *Crambus nemorellus*

13. -witte lengtelijn dwars gedeeld _____ 14
 -witte lengtelijn niet gedeeld _____ 15
14. -witte lijn verdeeld in 3 _____ *Catoptria permutatella*
 -witte lijn verdeeld in 2 _____ *Catoptria pinella*
15. -witte lijn loopt van de wortel tot de zoom _____ 16
 -witte lijn niet helemaal tot de zoom _____ 17
16. -witte lijn onderaan recht, vleugel zonder verdere tekening _____ *Agriphila latistria*
 -witte lijn onderaan getand voorbij de helft, vleugel met wit lijntje onder de tanden _____ *Catoptria fulgidella*
17. -witte lijn loopt tot in de helft van de vleugel, een sterk gebogen dwarslijn voorbij de helft _____ *Catoptria falsella*
 -witte lijn tot voorbij de helft, geen of zeer vage dwarslijn _____ 18
18. -witte lijn ongeveer zo lang als 5 x haar breedte, vvl breed _____ *Catoptria margaritella*
 -witte lijn langer dan 5x haar breedte, vvl smal _____ 19
19. -voorhoofd kegelvormig, witte lijn op het einde vertakt op de aders _____ *Agriphila tristella*
 -voorhoofd zonder kegel, dwarslijn op het einde niet vertakt _____ *Agriphila selasella*

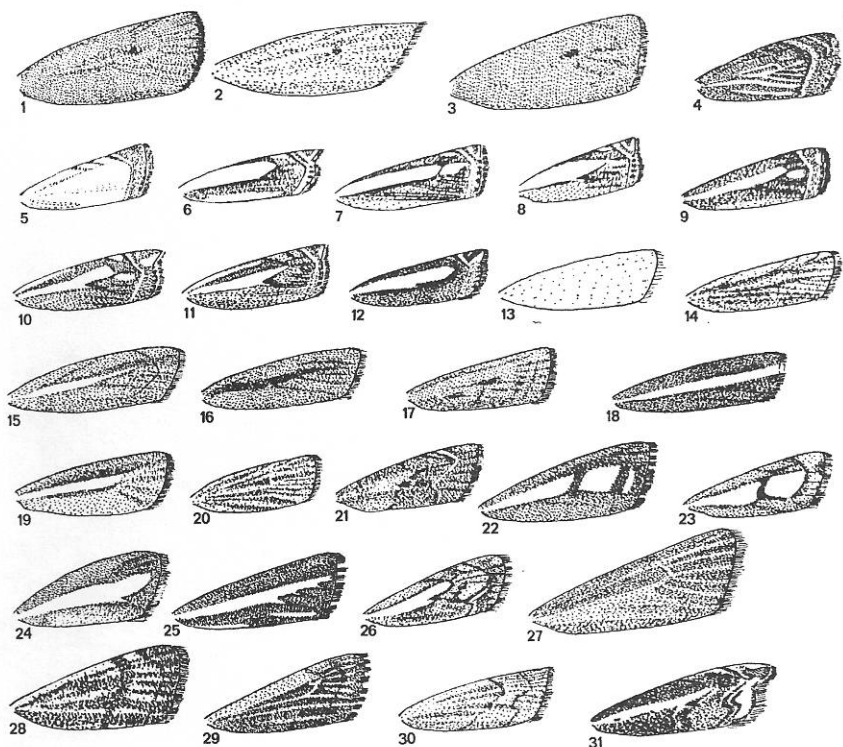

20. -vvl met dwarslijn _____ 21
 -vvl zonder dwarslijn _____ 26
21. -franje geblokt _____ *Pediasia fascelinella*
 -franje niet geblokt _____ 22

22. -slechts 1 dwarslijn, 3 of 4 zwarte stippen op de benedenhelft van de zoom _____ Chrysoteuchia culmella
 -twee dwarslijnen, soms slechts aangegeven met stippen of een schaduw _____ 23
23. -vvl breed, 2 duidelijke bruine dwarslijnen, vleugel grof bestoven met verspreide zwarte schubben _____
Thisanotia chrysonuchella
 -vvl smal, dwarslijnen smal, meestal onduidelijk, vleugel hoogstens fijn bestoven met zwarte schubben, meestal alleen in de benedenhelft _____ 24
24. -buitenste dwarslijn onduidelijk, recht _____
Agriphila inquitatella
 -buitenste dwarslijn duidelijk, sterk gebogen _____ 25
25. -apex scherp, grondkleur bruin, buitenste dwarslijn donkerbruin _____ Pediasia contaminella
 -apex eerder afgerond, grondkleur grijsbruin, buitenste dwarslijn wit _____ Agriphila geniculea
26. -kleine soort, tot 19 mm, franje goud _____
Agriphila straminella
 -grote soort, vanaf 23 mm, franje niet goud _____
Catoptria lithargyrella

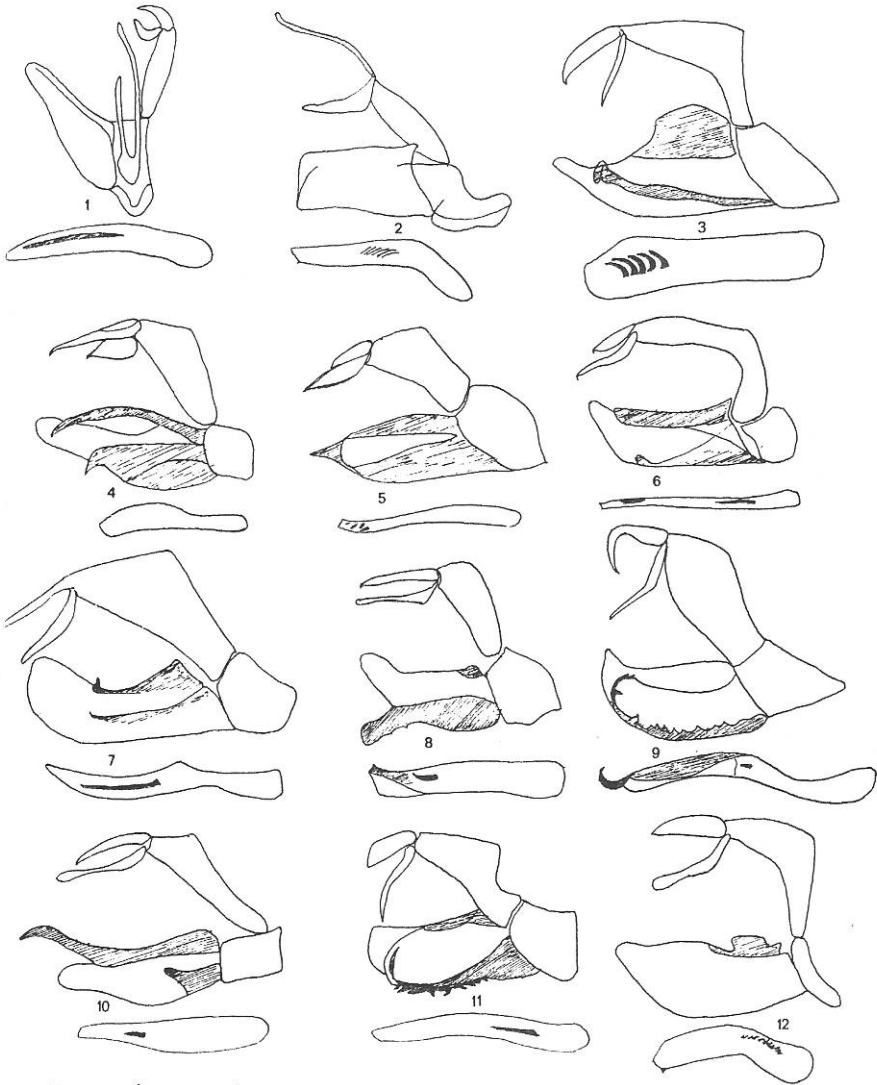
Bij het determineren moet men er altijd rekening mee houden dat de tabel is opgesteld aan de hand van kenmerken van ongeschonden exemplaren. Tevens moet men er zich van bewust zijn dat heel wat soorten op beduidende wijze variëren. Op de plaat van de voorvleugels heb ik enkele van de meest frappante vormen afgebeeld: f. cespitella Hübner werd vroeger zelfs als een aparte soort beschouwd. Door haar karakteristieke dwarslijn kan ze echter niet met een andere soort verwisseld worden. F. warringtonellus Stainton heeft met zijn donkere lengtelijnen een heel andere habitus dan de gewone vorm perlellus. Een van de meest variërende soorten is wel A. tristella. Ik heb twee extreme vormen afgebeeld: een lichtgele met witte lengtelijn en een bruine met zwarte lengtelijn. Alle mogelijke overgangen komen eveneens voor. De platen van de mannelijke genitaalapparaten bevatten sterk vereenvoudigde tekeningen van de uncus, de gnathos, de linkervalue, waarvan vooral de costa van belang is voor de determinatie en onder het nummer van de figuur de aedoeagus. Om plaats te besparen werd de rechtervalue niet getekend.

W.O. De Prins

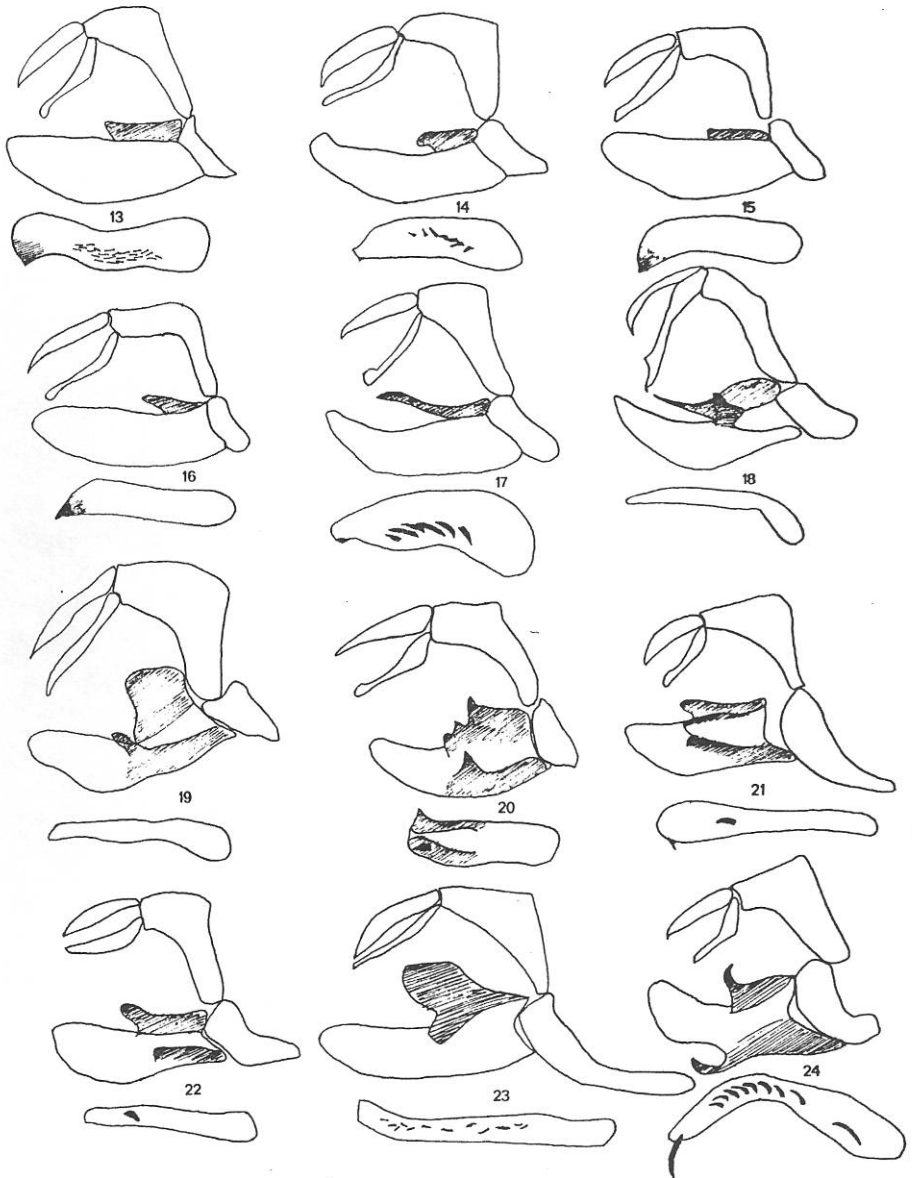
Rechter voorvleugel van :

1. <i>Chilo phragmitellus</i> ♂	17. <i>Agriphila inquinatella</i>
2. <i>Chilo phragmitellus</i> ♀	18. <i>Agriphila latistria</i>
3. <i>Calamotropha paludella</i>	19. <i>Agriphila selasella</i>
4. <i>Chrysoteuchia culmella</i>	20. <i>Agriphila straminella</i>
5. idem, f. <i>cespitella</i>	21. <i>Agriphila geniculea</i>
6. <i>Crambus pascuellus</i>	22. <i>Catoptria permutatella</i>
7. <i>Crambus silvellus</i>	23. <i>Catoptria pinella</i>
8. <i>Crambus uliginosellus</i>	24. <i>Catoptria margaritella</i>
9. <i>Crambus ericellus</i>	25. <i>Catoptria fulgidella</i>
10. <i>Crambus pratellus</i>	26. <i>Catoptria falsella</i>
11. <i>Crambus nemorellus</i>	27. <i>Catoptria lithargyrella</i>
12. <i>Crambus hamellus</i>	28. <i>Thisanotia chrysonuchella</i>
13. <i>Crambus perlellus</i>	29. <i>Pediasia fascelinella</i>
14. idem, f. <i>warringtonellus</i>	30. <i>Pediasia contaminella</i>
15. <i>Agriphila tristella</i>	31. <i>Platytes alpinella</i>
16. idem, donkere vorm	

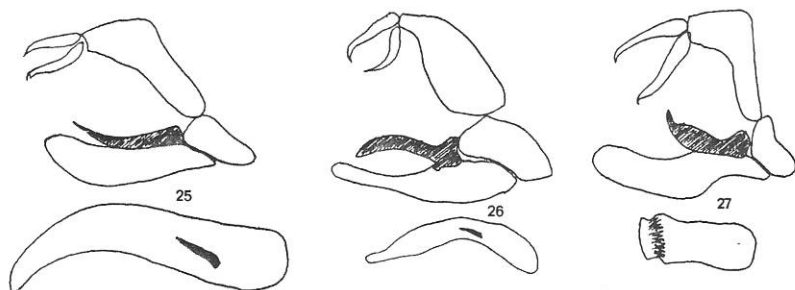

Mannelijk genitaalapparaat van :

1. <i>Chilo phragmitellus</i>	7. <i>Crambus ericellus</i>
2. <i>Calamotropha paludella</i>	8. <i>Crambus pratellus</i>
3. <i>Chrysoteuchia culmella</i>	9. <i>Crambus nemorellus</i>
4. <i>Crambus pascuellus</i>	10. <i>Crambus hamellus</i>
5. <i>Crambus silvellus</i>	11. <i>Crambus perlellus</i>
6. <i>Crambus uliginosellus</i>	12. <i>Agriphila tristella</i>

13. <i>Agriphila inquatella</i>	19. <i>Catoptria pinella</i>
14. <i>Agriphila latistria</i>	20. <i>Catoptria margaritella</i>
15. <i>Agriphila selasella</i>	21. <i>Catoptria fulgidella</i>
16. <i>Agriphila straminella</i>	22. <i>Catoptria falsella</i>
17. <i>Agriphila geniculea</i>	23. <i>Catoptria lithargyrella</i>
18. <i>Catoptria permutatella</i>	24. <i>Thisanotia chrysonuchella</i>

25. *Pediasia fascelinella*
26. *Pediasia contaminella*

27. *Platytes alpinella*

MERKWAARDIGE WAARNEMINGEN VAN LEPIDOPTERA IN 1976

Vanzelfsprekend heeft de buitengewoon warme en droge zomer van 1976 veel invloed gehad op het vlinderleven. In het hoofdseizoen moest men het vooral zoeken in de loofbossen of aan beekoevers, want op de verschroeiwe weilanden of hellingen waren niet veel dagvlinders te bespeuren.

Quercusia quercus was bijzonder "goed gelukt". Van deze soort, op de vliegplaatsen gewoonlijk vertegenwoordigd door enkele tientallen exemplaren, zag ik op 4 juli een massale ontluiking te Zoersel. Het was bijna de enige dagvlinder die vloog tijdens deze rekorddag met haast tropische temperatuur! T. Hontelé maakte hetzelfde mee te Essen, J. Van Rompaey te Kalmthout en K. Janssens te Kwaadmechelen. Ook elders in het land moet het voor de eikenpage wel een uiterst gunstig jaar geweest zijn. Op 16 augustus zag ik met mijn vriend J. Schuurmans in het departement Ardennes (Frankrijk) nog tientallen exemplaren, sommige nog niet afgevlogen.

D. van der Poorten was zo gelukkig 2 ♂ en 1 ♀ van *Lycaeides argyrognomon* te vangen in de Gaume op 14 augustus (determinatie W. De Prins). Belgische exemplaren van deze zuiderse soort zijn heel schaars.

Uit het noorden van de Antwerpse Kempen werden verscheidene exemplaren van *Endromis versicolora* gemeld (De Prins, De Loucker, Schuurmans).

Gebruik makend van de talrijke warme nachten hebben enkele leden van de vereniging zich toegelegd op de lichtvangst, en dit met groot succes. W. en G. De Prins bezochten ge-